

Paulina Pycia–Koščak
Uniwersytet Śląski, Poljska
paulina.pycia@us.edu.pl

Imiesłów przymiotnikowy czynny u poljskom jeziku i njegovih hrvatski prijevodni ekvivalenti

Poljski i hrvatski jezik naslijedili su od staroslavenskog jezika neke od participa, znatno sužavajući njihov broj i pojednostavljajući njihove oblike. Njihov je razvoj bio različit, zbog posebnosti svakog jezičnog sustava. Jedan od njih, glagolski prilog sadašnji aktivni / aktivni particip prezenta (polj. *imiesłów czasu teraźniejszego czynny*, lat. *participium praesentis activi*) razvio se u poljskom jeziku u dva odvojena, morfološki, sintaktički i semantički različita glagolska oblika: nepromjenjiv *imiesłów przysłówkowy współczesny* s nastavkom –ąc i promjenjiv *imiesłów przymiotnikowy czynny* s nastavcima –ący za muški rod, –ąca za ženski rod i –ące za srednji rod. Dok prvi od njih ima u hrvatskom jeziku svoj jednoznačan ekvivalent, tj. glagolski prilog sadašnji s nastavkom –ći, drugi traži od prevoditelja neka druga rješenja. Među njima nalaze se različite transformacije na formalnoj razini koje imaju za cilj prijenos sadržaja izvornog teksta. U radu se preispituju prijevodni ekvivalenti na primjerima iz suvremene poljske i hrvatske proze, i to tako da se konstrukcije u izvornom jeziku supostavljaju njihovim ekvivalentnim strukturama u drugom jeziku te se opisuju njihova formalna i semantička svojstva. Ispituje se i učestalost uporabe pojedinih ekvivalentnih konstrukcija.

Ključne riječi: particip; ekvivalencija; prijevodni postupci; poljski jezik; hrvatski jezik.

1. Uvodne napomene

U staroslavenskom jeziku glagolski prilog sadašnji aktivni / aktivni particip prezenta (polj. *imiesłów czasu teraźniejszego czynny*, lat. *participium praesentis activi*) mijenjao se po padežu, broju i rodu, imao je dvije vrste sklonidbe: imeničku (jednostavnu / prostu / nominalnu) i zamjeničku (složenu / pronominalnu), mogao se komparirati te se nalazio neposredno uz imenicu na koju se odnosio. Drugim riječima, funkcionirao je kao pridjev i semantički i sintaktički (Hamm 1963: 176, Damjanović 2005: 107). No u poljskom kontekstu, već u staropoljsko doba¹ imenič-

1 Ta faza razvoja poljskog jezika datira između prve polovice 12. stoljeća i prijeloma 15. i 16. stoljeća.

ka sklonidba postojala je tek u tragovima: u nominativu jednine muškog roda (–ę) i ženskog roda (–ęcy) te u akuzativu jednine muškog roda (–ąc). Ti su oblici vršili atributivnu funkciju, no s vremenom je oblik akuzativa zamijenio nominativne oblike i nestala je povezanost s gramatičkim rodom (akuzativni oblik odnosi se na imenice sva tri roda). Ti se oblici do kraja 17. stoljeća adverbiziraju (popriložuju), čime se mijenja i njihova funkcija (Klemensiewicz 1999: 112).

Kod zamjeničke sklonidbe također su se razlikovala tri oblika ovisna o gramatičkom rodu: –ący za muški rod, –ąca za ženski rod i –ące za srednji rod. Suprotno od oblika imeničke sklonidbe, njihova se upotreba širila. Budući da se njihova atributivna funkcija zadržala, došlo je do njihove adjektivizacije (popridjevljenja) i leksikalizacije značenja, tj. radnja koju opisuju ne odnosi se više samo na sadašnjost, nego se može odnositi i na prošlost ili budućnost. Na primjer sintagme *miejsca siedzące* (hrv. ‘mjesta za sjedenje’), *miejsca stojące* (hrv. ‘mjesta za stajanje’), koje se često mogu zapaziti u javnom prijevozu, ne znače ‘mjesta koje sjede’ ili ‘mjesta koje stoje’ nego ‘mjesta na kojima se može sjesti ili stajati’ (Klemensiewicz, Lehr-Spławiński, Urbańczyk 1965: 380 – 387, Długosz–Kurczabowa, Dubisz 2006: 321 – 322, Ziółkowska 2021).

Na taj način u poljskom jeziku nastaju dva odvojena, posebna glagolska oblika: nepromjenjiv *imiesłów przysłówkowy współczesny* s nastavkom –ąc i promjenjiv *imiesłów przymiotnikowy czynny* s nastavcima –ący za muški rod, –ąca za ženski rod i –ące za srednji rod.

Poljski *imiesłów przymiotnikowy czynny* tvori se od nesvršenih glagola tako da se 3. licu prezenta dodaje nastavak –ący za muški rod, –ąca za ženski rod i –ące za srednji rod. Osim kategorije roda ima i druge karakteristike koje su tipične za pridjev: deklinira se, neki se oblici mogu analitički stupnjevati (npr. *bardziej odświeżający* ‘više osvježavajući’), pojavljuje se u funkciji atributa (npr. *Biegnące dziecko przewróciło się* ‘Dijete koje je trčalo palo je’) ili predikatnog imena (npr. *Ta muzyka jest męcząca* ‘Ova je glazba iscrpljujuća’). Referira na vršitelja neke radnje, npr. *spacerujący mężczyzna* (‘muškarac koji šeta’), *biegnąca kobieta* (‘žena koja trči’), *jadący samochód* (‘auto koji vozi’) (usp. Grzegorzczkova, Laskowski, Wróbel 1984: 212). Neki od poljskih jezikoslovaca ubrajaju taj particip u pridjeve zbog poklapanja fleksijskih karakteristika (Saloni 1974: 3 – 13, 93 – 101), drugi ih zbog fleksijskih i sintaktičkih sličnosti zovu glagolskim pridjevima (polj. *przymiotniki odczasownikowe*) (Wróbel 2001: 151).

2. Formalna korespondencija

Tijekom vremena morfološka obilježja i sintaktička funkcija glagolskog priloga sadašnjeg aktivnog / aktivnog participa prezenta (polj. *imiesłów czasu teraźniejszego czynny*, lat. *participium praesentis activi*), nasljeđenog od staroslavenskog jezika, mijenjaju se i u hrvatskom jeziku. No jezikoslovci nisu složni u vezi s time koje su promjene bile prve, tj. da li su morfološke promjene uvjetovale sintaktičke (Damjanović 2005: 106) ili su sintaktičke promjene uvjetovale adverbijalizaciju participa (Ga-

brić–Bagarić 1995: 52). Prema Gabrić–Bagarić različiti oblici participa postepeno su nestali, među ostalim zbog dvoznačnosti (npr. nastavak *-e* u prezentu i participu) ili manje frekventnosti uporabe, da bi na kraju, od 17. st., ostao samo oblik u nominativu jednine ženskog roda koji završava na *-ući/-eći* (Gabrić–Bagarić 1995: 57 – 58, Barić et al. 1997: 633). Gabrić–Bagarić zaključuje: *Dok je particip funkcionirao unutar rečenice kao segment koji ima vezu i sa subjektom i s predikatom, on je čuvao svoje morfološke pridjevske odlike: promjenljivost, slaganje sa subjektom (rod, broj, padež) i vezu s predikatom. Put k adverbijalizaciji započeo je prekidom veze sa subjektom, ili s imenicom uopće, ostvarivanjem veze jedino s predikatom, a to je dovelo do toga da particip gubi svoju deklinaciju, odlike gramatičkoga roda i broja i briše svoju pridjevsku funkciju* (Gabrić–Bagarić 1995: 52). Na taj se način u hrvatskom jeziku aktivni particip prezenta razvio u nepromjenjiv oblik – glagolski prilog sadašnji.

Glagolski prilog sadašnji / particip prezenta tvori se od nesvršenih glagola na taj način da se obliku 3. lica množine dodaje nastavak *-ći* (uz moguću promjenu naglaska). Njime se izražava radnja koja prati drugu radnju izraženu pomoću glagola u finitivnom obliku i zbog toga može vršiti ulogu zavisnoga dijela složene rečenice (Težak, Babić 1992: 128; Barić et al. 1997: 244; Silić, Pranjković 2005: 93 – 94). Njihova je sintaktička funkcija izražavanje glagolskog predikatnog proširka (na koju upozorava Katičić tvrdeći da im je to *jedina služba* u hrvatskom književnom jeziku) (Katičić 1986: 462). Uz spomenuta svojstva Pranjković naglašava i dualnu karakteristiku glagolskih priloga, to su oblici *koji izražavaju temeljna svojstva glagola* (npr. *značenje procesualnosti i glagolski vid*), *ali poprimaju i svojstva odnosno funkcije priloga, »okolnost«* (npr. čitajući, pročitavši). *Riječ je dakle o oblicima u kojima se cirkumstancijalizira proces* (Pranjković 1993: 30).

Međutim taj se oblik u hrvatskom jeziku može adjektivizirati (popridjeviti).² Rezultat je tog procesa poprimanje nekih karakteristika koje su tipične za pridjev (morfoloških i sintaktičkih), tj. može se deklinirati, stupnjevati (perifrastična komparacija, npr. *više iscrpljujući*³), imaju kategoriju gramatičkog roda i mogu se pojaviti u funkciji atributa ili predikatnog imena ili imenskog predikatnog proširka, npr. *Ona je hodajuća legenda. Voda je osvježavajuća. Našla sam ga spavajućeg*. Popridjevljen glagolski prilog sadašnji čuva i semantičku značajku koja je tipična za glagole, tj. određivanje stanja te vremena (istovremenost).

Tendencija adjektivizacije glagolskog priloga sadašnjeg raste u suvremenom hrvatskom jeziku, pogotovo u medijima i u svakodnevnoj uporabi, što je vezano uz jezičnu ekonomiju (Barić et al. 1997: 245). No neki je hrvatski lingvisti ne ocjenjuju pozitivno. Barić (1997: 245) tvrdi da *nije dobro reći »mahali smo odlazećem prijatelju«, bolje je drukčije reći, npr. »mahali smo prijatelju na odlasku« ili »koji je odlazio«*, što znači da bi se pridjevska uporaba trebala izbjegavati. Međutim ne objašnjavaju se razlo-

2 Marković definira adjektivizaciju (popridjevljenje) kao vrstu konverzije (preobrazbe) tj. tvorbu *novog derivacijskog ili gramatičkog oblika bez dodavanja ikakva afiksa, odsječnog ili nadodsječnog* (...), npr. *buduća* (supruga) (...), *mogući* (svjetovi), *leteći* (tanjur), *putujuća* (družina), *videća* (osoba) (Marković 2012: 81).

3 Primjer prema Marković 2012: 300.

zi zašto je neki oblik prikladniji od drugog. S druge strane u istoj se gramatici navodi da je u *starijim jezičnim spomenicima particip s osnovom na –ć– često potvrđen i u pridjevskoj upotrebi*, i to u funkciji određenih kao i neodređenih oblika, što je vjerojatno knjiški utjecaj latinskog, grčkog i crkvenoslavenskog jezika. Ponovnu uporabu tog glagolskog oblika isključivo u funkciji priloga uvjetovali su štokavski govori koji su postali temelj suvremenog hrvatskog jezika (Barić et al. 1997: 633).

Treba također naglasiti da se i u suvremenom poljskom jeziku, pogotovo u razgovornom stilu, analizirani participi često koriste pogrešno, što znači da takvi oblici za izvorne govornike nisu ni očiti ni jednostavni. I lingvisti zapažaju promjenu u učestalosti njihove upotrebe. Dok su se u prvoj polovici XX stoljeća glagolski prilozi u svakodnevnoj komunikaciji pojavljivali sve rjeđe zbog svoje stilske obilježenosti i »rezerviranosti« za pisane tekstove (Buttler et al. 1986: 419; Topolińska 1984: 236; Miodek 1983: 163; Wierzbicka, Wierzbicki 1969: 91), danas se porast njihove upotrebe bilježi čak i u razgovornom stilu (Jadacka 2005: 186, Bojałkowska 2010: 19–23). Te se promjene tendencija ipak ne odnose na književni stil koji je poznat po obilju i bogatstvu jezičnih konstrukcija.

Slično kao i u poljskom jeziku, pridjeve koji su nastali od glagolskih priloga neki jezikoslovci zovu *glagolskim pridjevima* (Maretić 1963: 235; Katičić 1986: 462): *Uz glagolski prilog sadašnji postoji međutim i glagolski pridjev (particip) jednake tvorbe, različit po naglasku i, dakako, po tome što ima sva tri roda, oba broja i svih sedam padeža. Javlja se kao atribut uz imenice. (...) Često se susreću samo oni koji su izgubili posebnu vezu s glagolom i postali kao obični pridjevi* (Katičić 1986: 462). Glagolski pridjev u nominativu muškog roda u određenom obliku razlikuje se od glagolskog priloga sadašnjeg po duljini nastavaka, a ponekad i po naglasku, npr. *osvježavajući* (prid.) / *osvježavajući (se)* (pril.), *tèkūci* (prid.) / *tèkūci* (pril.), *vòdēci* (prid.) / *vòdēci* (pril.) (usp. Gabrić–Bagarić 1995: 59).

3. Prevoditeljski postupci

Popridjevljen glagolski prilog sadašnji ekvivalent je dakle poljskom participu, i to na različitim jezičnim razinama: morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj⁴. Zanimljivo je da usprkos tome oblik popridjevljenog glagolskog priloga sadašnjeg ipak nije najčešći izbor prevoditelja.

U analiziranim tekstovima poljski particip i njegov hrvatski formalni i semantički ekvivalent pojavljuju se najčešće u funkciji atributa, rjeđe u funkciji predikatnog imena ili imenskog predikatnog proširka:

- (1) *...spowalniający się czas... / ...usporavajúce vrijeme...* (OTSzaf)
- (2) *...wiszące... sukienki. / ...viseće haljine.* (OTSzaf)
- (3) *...u poniżavajućoj sytuacji... / ...w poniżającej sytuacji...* (DUMb)

4 Složen odnos ekvivalencije poljskog i hrvatskog participa istraživali su i hrvatski polonisti (Vidović Bolt 2011; Hrdlička, Vidović Bolt 2019).

- (4) ...*butwiejące wieże strażnicze...* / ...*truleće stražarske tornjeve...* (ASJdB)
 (5) *Magla je bila (...)* *zastrašujuća.* / *Mgła była (...)* *przerażająca (...)*. (DUMb)
 (6) *Zostawiliśmy ich półleżących... i nastłuchujących.* / *Ostavili smo ih poluležeće... i slušajuće.* (ASJdB)
 (7) ...*u poniżavajućoj situaciji...* / ...*w poniżającej sytuacji...* (DUMb)
 (8) *Razgovori... čine mi se dugima, iscrpljujućima...* / *Rozmowy... wydają mi się długie, wycieńczające...* (DUMb)

Taj tip prijevodnog postupka ubraja se u tzv. izravan prijevod⁵. Dvojica francuskih znanstvenika Jean–Paul Vinay i Jean Darbelnet opisuju dvije osnovne metode u procesu prevođenja: izravan prijevod (eng. *direct translation*) i neizravan prijevod (eng. *oblique translation*). Izravan prijevod je zapravo doslovan prijevod koji čine tri postupka: posuđivanje (eng. *borrowing*), kalkiranje (eng. *calque*) i prevođenje »riječ po riječ« (eng. *literal translation*), dok se neizravan prijevod bilježi kod transpozicije (eng. *transposition*), modulacije (eng. *modulation*), ekvivalencije (eng. *equivalence*) i adaptacije (eng. *adaptation*). Svi ti postupci mogu se primijeniti na različitim jezičnim razinama: leksičkoj, gramatičkoj ili tekstualnoj (Vinay, Darbelnet 1958/1995: 31 – 40⁶). Prijevod »riječ po riječ« poljskog participa na hrvatski pogotovo, ali i obrnuto, tj. s hrvatskog na poljski, poštuje posebnosti svakog jezičnog sustava, u ovom konkretnom slučaju činjenicu da je pojava nefinitivnih oblika češća u poljskom jeziku nego u hrvatskom. Analiza navedenih izvornih tekstova dokazuje da se popridjevljeni glagolski prilog sadašnji u hrvatskom tekstu uvijek prevodi kao poljski particip, no da poljski particip u hrvatskim prijevodima ima različite ekvivalente.

Za popridjevljeni glagolski prilog sadašnji može se reći da je također formalni korespondent poljskog participa. Prema škotskom jezikoslovcu Catfordu formalni korespondent (eng. *formal correspondent*) je: *any TL [target language] category (unit, class, structure, element of structure, etc.) which can be said to occupy, as nearly as possible, the 'same' place in the 'economy' of the TL as the given SL [source language] category occupies in the SL*⁷ (Catford 1965: 27), npr. prijedložni sustavi u engleskom i francuskom jeziku.⁸ Riječ je dakle o kategorijama izvornog i ciljnog jezika koje se poklapaju već na razini jezičnog sustava.

5 Istraživanje se temelji na klasifikacijama Vinaya i Darbelneta, Catforda i Barchudarowa koje su osnovom novijih podjela i analiza (usp. Hejwowski 2004, Pavlović 2015, Lewicki 2017)

6 Njihova je knjiga prevedena na engleski pod naslovom *Comparative Stylistics of French and English. A Methodology for Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company (1995).

7 (...) *svaka kategorija ciljnog jezika (jedinica, vrsta, struktura, element strukture itd.) za koju se može reći da zauzima, što je moguće bliže, 'jednako' mjesto u 'ekonomiji' ciljnog jezika kao ono koje određena kategorija izvornog jezika zauzima u izvornom jeziku.* [prev. P.P.K.]

8 Valja naglasiti da se termin *formalni korespondent* pojavljuje i kod drugih jezikoslovaca i teoretičara prijevoda, no u drugom značenju. Vladimir Ivir definira formalne korespondente na sljedeći način: *svi oni elementi jezične forme koji se mogu izolirati i koji zauzimaju sličan položaj (tj. služe kao formalni nositelji identičnih jedinica značenja) u svojim (prijevodno ekvivalentnim) tekstovima* (1981: 53). Za razliku dakle od Catforda za kojeg je formalna korespondencija pojava na razini jezika kao sustava (*langue*), za Ivira je ona prisutna u njegovoj realizaciji (*parole*), tj. u konkretnom tekstu.

Jakobson je tvrdio da se jezici razlikuju po tome koje informacije moraju prenijeti, a ne po tome koje informacije mogu prenijeti (Jakobson 2009/1959: 47). Drugim riječima, manjak neke gramatičke strukture u ciljnom jeziku ili njezina rjeđa upotreba može se u prijevodu zamijeniti drugim gramatičkim sredstvima i konstrukcijama, te će se na taj način prenijeti sadržaj poruke.

Ostala prevoditeljska rješenja u odnosu na poljski particip i njegove hrvatske ekvivalente trebala bi se definirati kao pomaci (eng. *shifts*), koje Catford opisuje na sljedeći način: *departures from formal correspondence in process of going from the SL [source language] to the TL [target language]*⁹ (Catford 1965: 73). Nadalje izdvaja dvije vrste pomaka: pomaci s obzirom na jezičnu razinu (eng. *level shifts*) i pomaci s obzirom na kategoriju (eng. *category shifts*). Kod prvih element na jednoj jezičnoj razini u izvornom jeziku ima svoj ekvivalent u ciljnom jeziku na drugoj razini, npr. sposobnost izražavanja kategorije glagolskog vida ili aspekta u raznim jezicima (eng. *finish drinking*, hrv. *popiti*, polj. *wypić*). Pomaci s obzirom na kategoriju mogu se dalje podijeliti na četiri tipa: pomaci u strukturi (eng. *structure-shifts*), pomaci u vrsti riječi (eng. *class-shifts*), pomaci u jezičnoj jedinici (eng. *unit-shifts*) i pomaci unutar sustava (eng. *intra-system-shifts*). Pomaci u strukturi su prema Catfordu najbrojniji u svojoj kategoriji, oni obuhvaćaju među ostalim različite redoslijede riječi u frazama i rečenicama u raznim jezicima. Pomaci u vrsti riječi ostvaruju se kad riječ u izvornom jeziku pripada drukčijoj vrsti riječi od njezinog ekvivalenta u ciljnom jeziku, npr. engleska sintagma *a medical student* koja se sastoji od pridjeva i imenice i njezini ekvivalenti u drugim jezicima: *un étudiant en médecine* (fr.), *student medicine* (hrv.), *student medycyny* (polj.) i sl. Pomaci u jezičnoj jedinici odnose se na situacije kada izvorni element i njegov prijevodni ekvivalent pripadaju različitim jezičnim razinama: morfemima, riječima, spojevima riječi, sintagmama, rečenicama, npr. prilog na engleskom jeziku (*to go*) *upstairs* ima svoj ekvivalent na hrvatskom jeziku u obliku fraze (*ići*) *stepenicama gore*. Kad je riječ o pomacima unutar sustava, to znači da su dva jezična sustava formalno bliski, međutim u prijevodu se pojavljuju ekvivalenti koji se ne podudaraju u potpunosti, npr. kod kategorije broja u engleskom i francuskom jeziku: *trousers* (množina), *le pantalon* (jednina) i sl. (Catford 1965: 76–80).¹⁰

Analiza hrvatskih prijevoda poljskih tekstova pokazuje da su među najbrojnijim postupcima Catfordovi pomaci u jezičnoj jedinici koji se odnose na prevođenje poljskog participa hrvatskom atributnom rečenicom. Takav se odabir prevoditelja

9 (...) *odstupanja od formalne korespondencije u procesu prelaska iz izvornog jezika u ciljni jezik*. [prev. P.P.K.]

10 Catfordov pristup teoriji prevođenja bio je često kritiziran uglavnom zbog izoliranja procesa prevođenja od bitnih čimbenika kao što su na primjer kulturni kontekst i konsituacija te zbog zanemarivanja doprinosa drugih znanstvenih disciplina kao što su sociolingvistika ili međukulturne studije (usp. Beaugrande 1978: 8, Snell–Horby 1988: 67). Međutim riječ je o lingvistički orijentiranom pristupu koji uspoređuje mogućnosti dvaju jezičnih sustava u izražavanju istog sadržaja, na koji se referira i ovaj rad, a sam Catford brani svoj pristup ističući njegovu korisnost za druga lingvistička istraživanja: *the degree of divergence between textual equivalence and formal correspondence may perhaps be used as a measure of typological difference between languages* (Catford 1965: 33). (...) *stupanj divergencije između tekstualne ekvivalencije i formalne korespondencije možda se može koristiti kao mjera tipološke razlike među jezicima*. [prev. P.P.K.]

može tumačiti sintaktičkom ulogom koju particip ima u izvornom tekstu, tj. funkcijom atributa. Na primjer:

- (9) *Na wielkiej, **obejmującej** cały kraj płachcie... / Na velikoj plahti, **koja je obuhvaćala** cijeli kraj...* (ASJdB)
- (10) *...wykonywano zdjęcia **mające** pomóc... / ...su snimali fotografije **koje su trebale** pomoći...* (ASJdB)
- (11) *...cykliści **prowadzący** porzewiałe rowery... / ...bicikliste **koji guraju** zahrđale bicikle...* (ASJdB)
- (12) *...o obcych **przejeżdżających** tędy od czasu do czasu. / ...o strancima, **koji su s vremena na vrijeme prolazili** ovuda.* (ASJdB)
- (13) *...od sukienki **wiszącej** na wieszaku. / ...od haljine **koja je visila** na vješalici.* (OTSzaf)

Transformacija poljskog glagolskog participa u hrvatsku atributnu rečenicu pojavljuje se isključivo u rečenicama u kojima particip vrši funkciju atributa. Obrnute transformacije, tj. prijevod hrvatske atributne rečenice pomoću poljskog participa, jesu prisutne, no puno su rjeđe, na primjer:

- (14) *...svijet **koji prolazi**... / ...**przechodzących** ludzi...* (DUMb)

Ekvivalenti su hrvatskih atributnih rečenica u analiziranim prijevodima najčešće poljske atributne rečenice, na primjer:

- (15) *Njegova žena je normalno stvorenje **koje radi za Allianz i kojeg nikad nema doma**. / Jego žena jest normalnym stworzeniem, **które pracuje w Allianzie i którego nigdy nie ma w domu*** (VRUgn)

Rjeđi pomaci u strukturi odnose se na rečenice u kojima je poljski particip preveden kao glagolski prilog sadašnji koji nije popridjevljen, na primjer:

- (16) *...widać było chałupinki dróżników, na baczność **prezentujących** poma-rańczowe chorągiewki... / mogły su se widzieć kućce nadglednika pruge, koji su stajali mirno, **pokazujący** narańcaste zastawice.* (ASJdB)
- (17) *Odbiłam się w nim jako ciemny kształt, ledwie **różniący się** od sukienki... / Zr-calila sam se u njemu kao crna figura, jedva **se razlikujący** od haljine...* (OTSzaf)

Poljski particip odnosi se na vršitelja radnje i ima atributivnu ulogu. U primjeru (16) odnosi se na nadglednike koji pokazuju zastavice, u primjeru (17) – na figuru koja se razlikuje od haljine. Nasuprot tome, hrvatski glagolski prilog sadašnji ima u rečenici funkciju priložne oznake i vezan je uz predikat. U primjeru (16) opisuju se

dvije radnje (ili stanja, ili zbivanja): stajanje i pokazivanje zastavice, u (17) – zrcaljenje u ogledalu i razlikovanje od haljine.

U analiziranim prijevodima nisu zabilježeni slučajevi u kojima bi atributna rečenica na poljskom jeziku bila prevedena kao hrvatski popridjevljen glagolski prilog sadašnji ili u kojima bi hrvatski glagolski prilog sadašnji bio preveden kao poljski particip.

Kod brojnih prevodilačkih zapažaju se i Catfordovi pomaci u vrsti riječi za koje Vinay i Darbelnet koriste termin transpozicija. Istraživači je definiraju kao postupak kojim se jedna vrsta riječi¹¹ u izvornom tekstu zamjenjuje drugom vrstom riječi u ciljnom tekstu, pri čemu je zadržan smisao poruke (Vinay, Darbelnet 1958/1995: 36). U analiziranim tekstovima transpozicija se odnosi na poljski particip i hrvatski pridjev. Takvi ekvivalenti nalaze se u hrvatskim tekstovima prevedenim na poljski i u poljskim tekstovima prevedenim na hrvatski:

- (18) ...*uvjerljiv* razlog. / ...*przekonujący* dowód. (DUMb)
 (19) ...*śutljivi* tipovi... / ...*milczący* faceci... (DUMb)
 (20) ...*smrdljivi* leświ... / ...*cuchnące* trupy... (VRUgn)
 (21) ...*olakotne* okolnosti. / ...*okoliczności* łagodzące. (VRUgn)
 (22) To je *depresivno*. / To zbyt *przygnębiające*. (VRUgn)
 (23) ...*prześwitująca*... materia... / ...*prozirna*... materia... (ASJdB)
 (24) ...*to ja byłam* tym, *co...* *przemijające*... / ...*ja sam bila* ta koja je... *prolazna*... (OTSzaf)

Takva se prevodilačka rješenja također mogu tumačiti sintaktičkom ulogom atributa koju particip ima u izvornom tekstu, a što je također glavna funkcija pridjeva.

Neke od analiziranih struktura su ekvivalentne poljske i hrvatske kolokacije, tj. uobičajene veze riječi ili nazivi u kojima je jedan od sastavnih elemenata analizirani particip u atributivnoj funkciji, npr. hrv. *olakotne okolnosti* = polj. *okoliczności łagodzące*, hrv. *uvjerljiv razlog* = polj. *przekonujący dowód*, hr. *povećalo* = polj. *szkło powiększające*.

Među prevoditeljskim rješenjima koja su prisutna u analiziranim prijevodima, a ne uklapaju se u već spomenute klasifikacije nalaze se zamjena, dodavanje te izostavljanje elemenata. Ruski lingvist Barchudarov predlaže četiri tipa tzv. prevoditeljskih transformacija: dodavanje elemenata (amplifikacija), izostavljanje elemenata, zamjena elemenata i promjena redoslijeda elemenata (inverzija), spajanje ili dijeljenje elemenata te pojednostavljanje sintaktičkih struktura (Barchudarov 1975: 190 – 231 prema Lewicki 2017: 204). Elementi o kojima je riječ mogu biti

11 Budući da su morfološki sustavi u slavenskim jezicima složeniji nego npr. u engleskom i na francuskom jeziku, termin *vrsta riječi* je u tom kontekstu širi nego što je uobičajeno u hrvatskoj i poljskoj lingvistici te obuhvaća npr. glagolske oblike kao što su glagolski prilozi i pridjevi (usp. Pranjković 1993: 13).

riječi, spojevi riječi, dijelovi rečenice i cijele rečenice, a transformacije tog tipa mogu se pojaviti pojedinačno ili zajedno kao jedno, kompleksno rješenje.

Zamjena elementa može se odnositi na zamjene na razini leksika, gramatike ili sintakse. Sintaktičke modifikacije teksta ilustriraju sljedeći ulomci:

(25) ...*humorni zvuk Pavlovljeva zvonca*. / ...*humorystycznie brzmiący dzwonek Pawłowa*. (DUMb)

U hrvatskom tekstu nalazi se spoj riječi koji se između ostaloga sastoji od pridjeva *humorni* i imenice *zvonca* u funkciji atributa i imenice *zvuk* koja vrši funkciju subjekta, dok se u poljskom prijevodu između ostaloga nalazi spoj priloga *humorystycznie* (hrv. *humorno*) i participia *brzmiący* (hrv. *zvučeći*) koji u rečenici ima funkciju atributa u odnosu na imenicu *dzwonek* (hrv. *zvonce*), koja u rečenici vrši funkciju subjekta. Takva transformacija utječe na promjenu perspektive: u izvornom tekstu naglašen je zvuk, dakle auditivni dojam, dok je u prijevodu u prvom planu predmet – *zvonce*.

(26) ...*prizor Jadranskog mora koje (...) zaplavi na horizontu*. / ...*widok Morza Adriatyckiego (...) wybuchającego błękitem na horyzoncie*. (DUMb)

Budući da u poljskom jeziku ne postoji glagol koji bi bio ekvivalentan hrvatskom *zaplavjeti*, u poljskom prijevodu pojavljuje se spoj participia *wybuchający* (hrv. *eksplodirajući*) i imenice *błękit* (hrv. *plavetnilo*). Slikovitost prizora prenesena je u poljski prijevod poetizmom *błękit* koji označava plavu boju i također je stilski obilježan kao manje frekventan i knjiški poput glagola *zaplavjeti*, no upotrijebljeni participij *wybuchający* dodaje značenja iznenadnosti i intenzivnosti koja hrvatski izraz *zaplavjeti* nema.

(27) ...*uprawiała (...) nie kończące się medytacje* / ...*je (...) neprestano medityrała...* (OTSzaf)

U originalnom tekstu nalazi se analitička struktura *uprawiać medytacje* (hrv. *raditi meditacije*) uz koju se nalazi participij u atributivnoj funkciji (hrv. *nemajući kraja*). U prijevodu se međutim pojavljuje ekvivalentna struktura koja se sastoji od priloga u funkciji priložne oznake načina i glagola u funkciji predikata. U tom su primjeru također vidljive semantičke preinake koje su rezultat upotrijebljenih oblika. U originalnom tekstu naglasak je stavljen na statičnost, tj. meditacije koje nisu imale kraja, a u hrvatskom prijevodu na dinamiku, radnju, tj. meditiranje.

Zamjena sintaktičkih struktura u prijevodu ima među ostalim za cilj uvođenje struktura koje su tipičnije za ciljni jezik (npr. složene rečenice naspram glagolskih predikatnih proširka u obliku glagolskog priloga sadašnjeg i prošlog ili participi naspram finitivnih glagolskih oblika).

Dodavanje elementa (amplifikacija) nužna je intervencija u izvorni tekst kad je riječ o situaciji u kojoj govornik ciljnog jezika nema isto znanje kao govornik izvornog jezika ili kad je riječ o gramatičkom ustrojstvu rečenice ili drugim gramatičkim pravilima u ciljnom jeziku koja zahtijevaju određene modifikacije. Kompleksniji primjer prevodilačkog rješenja ilustrira sljedeći odlomak:

(28) *...bilo je... intimna šifra za vezu sa školskim klupama... / ...było ...intymnym szyfrem, cofającym nas do ław szkolnych...* (DUMb)

Navedeni primjer ilustrira transformaciju u kojoj prijedložni izraz na hrvatskom jeziku koji je dio složene atributne strukture preveden na poljski kao particip koji vrši istu funkciju. Budući da u poljskom jeziku particip *cofającym* (hrv. *vraćajući*) traži dopunu, u poljskom prijevodu pojavljuje se lična zamjenica *nas*. Hrvatski izraz odnosi se na općenit suodnos u vremenu i prostoru između osoba i predmeta. U poljskom prijevodu pojavljuje se particip koji je nastao od glagola *cofać* (hrv. *ići natrag*) koji je semantički također povezan s prostorom i vremenom, no u ovom kontekstu naglašava se vremenski razmak, odnosno sjećanje na vrijeme školovanja, jer je upotrebljena struktura zapravo eliptičan oblik frazema *cofać się pamięcią* (hrv. *obnavljati u sjećanju / obnavljati sjećanje*). Može se postaviti pitanje da li je takva semantička preinaka nužna, jer u poljskom jeziku postoji i particip *wiążący* (hrv. *vežući, za vezu*) s univerzalnijim značenjem. No čini se da se u ovom slučaju radi o prevodilačkom stilu u kojem je bitna preciznost u izražavanju.

Izostavljanje elementa vezano je najčešće uz redundantne dijelove teksta brisanje kojih (dijelova) ne utječe na komunikacijsku vrijednost prijevoda. Takvu situaciju ilustriraju sljedeći primjeri:

(29) *...vade postojeće kamene kocke... / ...wyjmują kamienne kostki...* (DUMb)

(30) *...živakaću gumu... / ...gumę...* (DUMb)

Kontekst jasno objašnjava da je riječ o kockama koje su bile ranije postavljene i o gumi za žvakanje.

Zaključci

Poljski particip i popridjevljen glagolski prilog sadašnji u hrvatskom jeziku posebni su oblici koji iskazuju dvije vrste semantičkih obilježja: glagolska i pridjevska. Glagolska se obilježja odnose na opisivanje okolnosti radnje ili na durativnost, koja je povezana s tvorbom od nesvršenih glagola.¹² Pridjevska se pak obilježja odnose

12 Pranjković naglašava da glagol zadržava svojstva glagolskog vida čak i u slučaju kad više nije glagol (Pranjković 2003: 11), a Marković zapaža da se u pridjeve lakše konvertiraju oni participi koji znače stanje, tj. prezenta i trpni (npr. *videća osoba, osamljena djevojka*) od onih kod kojih je radnja u odnosu na neko vrijeme, tj. perfekta i aktivni (Marković 2010: 99).

na karakteristiku i opis osobina ili svojstava (modificira imenicu uz koju dolazi). I kod jedne i kod druge konstrukcije ista su također morfološka i sintaktička obilježja.

Iako je u toj situaciji riječ o formalnoj korespondenciji, prevoditelji često po-sežu za drugim jezičnim strukturama da bi prenijeli sadržaj izvornog teksta. To je moguće zbog toga jer je cilj prevođenja upravo prenošenje značenja. Na taj način sadržaj izvornog teksta na poljskom jeziku u ciljnom, hrvatskom jeziku može poprimiti različite oblike kojima se prenosi sadržaj participske strukture. Kod većine prevoditeljskih rješenja može se primijetiti visok stupanj semantičke korelacije sadržaja s izvornim tekstom, kod nekih je pak zapažena podudarnost uz sitne semantičke preinake. U obzir treba naravno uzeti i činjenicu da autorov stil i sadržaj teksta uvijek utječu na odabir rješenja od strane prevoditelja.

Analizirani prevoditeljski postupci nisu samo kvalitativne (semantičke), nego i kvantitativne naravi te utječu na obujam prijevoda. Parafraziranje sadržaja povezano je najčešće s detaljnijim opisom.

Među najbrojnijim su ekvivalentima poljskog participa u hrvatskim prijevodi-ma atributne rečenice te pridjevi, što je uzrokovano najfrekventnijom funkcijom participa u izvornom jeziku – atributivnom. No dok hrvatske atributne rečenice vjerno izražavaju trajanje izrečeno poljskim participom, hrvatski pridjevski atributi (isključujući popridjevljene participe) primarno označavaju svojstvo (usp. *koji štuti*, šuteći, šutljiv). U hrvatskim prijevodi-ma pojavljuje se stoga više glagola nego u poljskim izvornim tekstovima, što je u skladu s razlikama između suvremenog hrvatskog i poljskog standardnog jezika. Hrvatski je jezik naime, zbog veće učestalosti glagola, dinamičniji od poljskog, u kojem su pak participski oblici mnogo uobičajeniji i frekventniji.

Izvorni tekstovi i kratice

Rudan, Vedrana. 2010. *Uho, grlo, nož*. Sarajevo: VBZ. (VRUgn).

Rudan, Vedrana. 2004. *Ucho, gardło, nóż*. Tłum. Grzegorz Brzozowicz, Janusz Granat, Władysław Szablewski. Warszawa: Drzewo Babel.

Stasiuk, Andrzej. 2006. *Jadąc do Babadag*. Warszawa: Świat Książki. (ASJdB).

Stasiuk, Andrzej. 2010. *Na putu za Babadag*. Prev. Siniša Kasumović. Zagreb: Fraktura.

Tokarczuk, Olga. 2005. *Szafa*. Kraków: Wydawnictwo Literackie. (OTSzaf).

Tokarczuk, Olga. 2003. *Ormar*. Prev. Đurđica Čilić Škeljo. Zagreb: Naklada MD.

Ugrešić, Dubravka. 2004. *Ministarstvo boli*. Zagreb: Faust Vrančić. (DUMb).

Ugrešić, Dubravka. 2006. *Ministerstwo Bólu*. Tłum. Dorota Jovanka Ćirlić. Warszawa: Świat Literacki i Wydawnictwo Czarne.

Literatura

- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barchudarov, Leonid. 1975. *Jazyk i perevod. Voprosy obščej i častnoj teorii perevoda*. Moskva: Meždunarodne otnošenija.
- Buttler, Danuta; Kurkowska, Halina; Satkiewicz, Halina. 1986. *Kultura języka polskiego. T. 1: Zagadnienia poprawności gramatycznej*. Warszawa: PWN.
- Bojałkowska, Krystyna. 2010. *Opis składniowy imiesłowów przysłówkowych we współczesnym języku polskim*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Catford, John. 1965. *A Linguistic Theory of Translation; an Essay in Applied Linguistics*. London: Oxford University Press.
- Damjanović, Stjepan. 2005. *Staroslavenski glasovi i oblici*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- De Beaugrande, Robert. 1978. *Factors in a Theory of Poetic Translating*. Assen: Van Gorcum.
- Długosz–Kurzabowa, Krystyna; Dubisz, Stanisław. 2006. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Gabrić–Bagarić, Darija. 1995. O problemima razvoja glagolskoga priloga sadašnjega i prošloga. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 21 (1): 51 – 65.
- Grzegorzczkova, Renata; Laskowski, Roman; Wróbel, Henryk. 1984. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: PWN.
- Hamm, Josip. 1963. *Staroslavenska gramatika*. Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: Školska knjiga.
- Hejwowski, Krzysztof. 2004. *Kognitywno–komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: PWN.
- Hrdlička, Miroslav; Vidović Bolt, Ivana. 2019. Zašto hrvatski i poljski »glagolski pridjevi radni« nisu ekvivalentni?. U: *Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme*. Pintarić, Neda; Čagalj, Ivana; Vidović Bolt, Ivana, ur. Zagreb: Srednja Europa: 121 – 129.
- Ivir, Vladimir. 1978. *Teorija i tehnika prevođenja*. Sremski Karlovci: Centar »Karlovačka gimnazija«.
- Jadacka, Hanna. 2005. *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa: PWN.
- Jakobson, Roman. 2009/1959. O językoznawczych aspektach przekładu. Prev. Lucylla Pszczołowska. Bukowski, Piotr; Heydel, Magda, ur. *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków: Wydawnictwo Znak: 41 – 50.
- Katičić, Radoslav. 1086. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*. Zagreb: JAZU, Globus.
- Klemensiewicz, Zenon. 1999. *Historia języka polskiego*. Warszawa: PWN.
- Klemensiewicz, Zenon; Lehr–Spławiński, Tadeusz; Urbańczyk, Stanisław. 1965. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa: PWN.
- Lewicki, Roman. 2017. *Zagadnienia z lingwistyki przekładu*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej–Curie.
- Maretić, Tomislav. 1963. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.

- Marković, Ivan. 2010. *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
- Miodek, Jan. 1983. *Rzecz o języku. Szkice o współczesnej polszczyźnie*. Wrocław: Ossolineum.
- Pavlović, Nataša. 2015. *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam.
- Pranjšković, Ivo. 1993. *Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Pranjšković, Ivo. 2003. *Glagolske kategorije prema imenskima*. Botica, Stipe, ur. Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002. Zagreb: Filozofski fakultet: 93 – 101.
- Saloni, Zygmunt. 1974. Klasyfikacja gramatyczna leksemów polskich. *Język Polski*, sv. 1. 313; sv. 2. 93 – 101.
- Silić, Josip; Pranjšković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Snell–Hornby, Mary. 1988. *Translation Studies. An Integrated Approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Vinay, Paul; Darbelnet, Jean. 1958. *Stylistique comparée du français et de l'anglais: méthode de traduction*. Paris: Didier.
- Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. 1992. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Topolińska, Zuzanna. 1984. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Warszawa: PWN.
- Vidović Bolt, Ivana. 2011. *fleksija.pl. Promjenjive vrste riječi u poljskom jeziku*. Zagreb: FF press.
- Wierzbicka, Anna; Wierzbicki Piotr. 1969. *Praktyczna stylistyka*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Wróbel, Henryk. 2001. *Gramatyka języka polskiego. Podręcznik akademicki*. Kraków: Od nowa.
- Ziołkowska, Olga. 2021. Staropolski imiesłów czynny jako predykatywny atrybut. *LingVaria* 31: 169 – 180.

Imiesłów przysłówkowy czynny in Polish and its Croatian Translation Equivalents

Polish and Croatian inherited some of the participles from the Old Slavonic language, significantly narrowing their number and simplifying their forms. Their development was different, due to the peculiarities of each language system. One of them, *participium praesentis activi* (Pol. *imiesłów czasu teraźniejszego czynny*, Cro. *glagolski prilog sadašnji aktivni / aktivni particip prezenta*) developed in Polish into two separate (morphologically, syntactically and semantically different) verb forms: invariable *imiesłów przysłówkowy współczesny* with the suffix *-ąc* and the variable *imiesłów przymiotnikowy czynny* with the suffixes *-ący* for the masculine gender, *-ąca* for the feminine gender and *-ące* for the middle gender. While the first of them has its unambiguous equivalent in the Croatian language, *glagolski prilog sadašnji* with the suffix *-ći*, the second forces the translator to find some other solutions. Among them are various transformations at the formal level aimed at conveying the content of the original text. The paper examines translation equivalents on the example of contemporary Polish and Croatian prose (see Literature) in such a way that constructions in the original language are opposed their equivalent structures in another language and their formal and semantic properties are described.

Ključne riječi: participi, prijevodni ekvivalenti, poljski jezik, hrvatski jezik

Keywords: participles, translation equivalents, Polish language, Croatian language

